

Natalia Tubaltseva

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding*

Natalia Hryshyna

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding*

Anatoliy Tubaltsev

*Associate Professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding*

GLOBAL TRENDS AND NATIONAL CHARACTERISTICS OF THE SERVICE SECTOR DEVELOPMENT

Summary

The paper examines general and national trends in the service sector development in the conditions of a sharp increase in competition on the world market. It is shown that at the current stage of the formation of a post-industrial society, the level of development of the service sector significantly predicts the level of development of other areas of industrial production. The paper shows that there is no single definition of the service sector among scientists and there are several approaches to the definition of the service sector in the scientific literature. The macro-economic features of the global development of the service sector are presented. It is substantiated that the functioning of the service sector in Ukraine has its own characteristics as a result of a number of objective reasons for the formation of market relations in the country, which ambiguously affect the functioning of the national economy. It is determined that in Ukraine there is a significant demand for the satisfaction of educational services, which has an impact on the growth of entrepreneurial activity in this direction. It has been investigated how management functions are performed at a specific small enterprise providing educational services and how this generally affects the competitiveness of this enterprise. On the basis of the conducted research, strategic prospects and global trends for the further development of the service sector are outlined.

Вступ

Сучасний етап розвитку економіки характеризується становленням постіндустріального суспільства, цей процес супроводжується змінами в структурі галузей. Ми є свідками скорочення частки матеріального виробництва та збільшення частки третинного сектора (сфери послуг). Ще до кінця ХХ ст. частка послуг у світовому ВВП досягла 68%, а 80%

світового ВВП, виробленого у сфері послуг, припадало на країни з високим рівнем душевого доходу. У групі провідних країн частка послуг у ВВП варіює приблизно 3/4 [1].

Грошові надходження у третинний сектор сприяють формуванню відчутного (той, який може бути використаний найближчим часом) та невідчутного (може бути використаний у перспективі) капіталу. Це все приводить до швидкого опанування цими країнами нових технологій, їх поступального економічного розвитку та поліпшення якості життя. Якщо розглянути США, то сфера послуг в цій країні забезпечує 80% усього приросту зайнятості і становить 79,7% у структурі ВВП. Частка сфери послуг в Ізраїлі – 79,5 %, а у Нідерландах – 78% [2].

В останні десятиліття сфера послуг перетворюється в вирішальний фактор соціально-економічного розвитку і має зростаюче значення для вирішення існуючих проблем економічного розвитку. У зв'язку з цим набуває особливої актуальності розгляд питань щодо розвитку сфери послуг в Україні.

Аналізу стану, тенденціям та стратегічним перспективам розвитку сфери послуг присвячені роботи вітчизняних та іноземних вчених: Н.В. Іванової, О.В. Заборовської, К.І. Жукової, В.Б. Кондратьєва, К.Й. Пугачевської, І.І. Тарасової. Вивчення опублікованих наукових робіт показує, що розвиток сфери послуг являється багатогранною проблемою і потребує постійної уваги та дослідження.

Метою дослідження є процес функціонування сфери послуг в умовах становлення постіндустріального суспільства, визначення макроекономічних чинників її розвитку, дослідження особливостей розвитку та стратегічних перспектив сфери послуг в Україні.

Розділ 1. Розвиток сфери послуг в умовах невизначеності

Сфера послуг – найдинамічніший сектор економіки, але серед учених немає єдиної думки щодо визначення цієї дефініції. Згідно українського тлумачного словника, послуга – це дія, вчинок, що дає користь, допомогу іншому; робота, виконувана для задоволення чийх-небудь потреб; обслуговування, система господарсько-побутових вигод, що надаються населенню [2]. Аналіз наукової літератури показує, що існує три підходи до визначення послуги:

- 1) послугу розглядають як діяльність;
- 2) послугу вважають результатом діяльності;
- 3) це єдиний процес, який включає у собі діяльність і результат.

На думку авторів, має місце і таке тлумачення сфери послуг це частина економіки, яка включає всі види комерційних дій юридичних та фізичних осіб на користь інших та має мету зробити наше життя комфортнішим.

На розвиток сфери послуг впливає ряд чинників, такі як політика державного управління, соціально-економічні зміни в суспільстві, рівень розвитку інформаційних технологій, стан промислового виробництва, процеси глобалізації. Необхідно відзначити макро-економічні особливості розвитку сфери послуг.

1. Виділення в окремі види діяльності впровадження та надання послуг. Усього за півстоліття – з 1950 по 2000 р. частка витрат на всі послуги зросла до 58 %, у тому числі на охорону здоров'я – з 4,0 до 14,8, освіту – з 0,9 до 2,4, рекреаційні – з 1,7 до 3,9, фінансові послуги – з 3,5 до 7,7 % [2].

2. Зростання потреби в послугах зі сторони виробництва. Збільшення виробничих витрат з допомогою нових виробничих послуг (маркетинг, реклама, інформаційний супровід руху товару, консалтинг, страхування). У переробній промисловості США ще в 1997 р. ці послуги становили 30 % виробничих витрат, у будівництві – 41%.

3. Величезне значення на співвідношення первинного, вторинного та третинного сектора суспільного виробництва надала економічна криза 70-х років ХХ ст. та наступна за ним технологічна розбудова економіки. Це ознаменувало перехід до постіндустріальної моделі розвитку, ядром якої стали високотехнологічні галузі та сфера послуг. Виникли потреби в швидких видах транспорту та зв'язку.

4. Використання передових технологій та автоматизація виробничих процесів призвели до звільнення значної кількості висококваліфікованого персоналу, який знайшов своє застосування у інших видах діяльності. Наприкінці ХХ ст. зайнятість у сфері послуг у світі зросла майже до 70% за рахунок перерозподілу зайнятості зі сфери виробництва та сільського господарства.

5. Стрімка урбанізація породила потребу у побутових, соціальних та культурних послугах. Три мільярди людей – половина світового населення – живуть у містах. До 2050 року у містах проживатимуть дві третини мешканців Землі. (У 1800 року у містах проживали лише 2% людей. У 1950 року лише 30% світового населення вважалися городянами). Щодня до міст переїжджають майже 180 000 людей. У 1900 р. у містах проживало 13% світового населення, у 1950 р. – 29%, у 1990 р. – 46% [2].

6. Зростання автомобільного транспорту та авіасполучення призвело до появи багатьох об'єктів сфери послуг (автозаправки, станції автосервісу, прикордонні кафе та готелі, аеропорти) та персоналу, який їх обслуговує. За останні 40 років різко збільшилася кількість аеропортів у світі, серед них великих більше 100. З 2004 року кількість авіапасажирів, що перевозяться, збільшилася більш ніж удвічі. Web Statista повідомляє, що кількість регулярних пасажирів у світовій авіаційній галузі збільшилася з

1,9 мільярда пасажирів у 2004 році до 4,7 мільярда у 2019 році. Один із найбільших за пасажирооборотом аеропорт у Пекіні у 2018 р. прийняв понад 100 млн. пасажирів. Український аеропорт Бориспіль у 2000 р. приймав 1млн 330 тис. пасажирів, у 2014 р. – 6 млн. 890 тис., у 2016 р. – 8 млн. 650 осіб [2].

7. Зростання добробуту населення у багатьох країнах призвело до підвищення інтересу до окремих складових сфери послуг: до подорожей та туризму, до відвідування пам'яток історії та архітектури. Туризм починають називати «феноменом ХХ століття». Річний дохід від міжнародного туризму складав в 1967 р. – 14,130 млрд дол, через тридцять років в 1997 р. вже – 435,9 млрд дол, а в 2010 р. дохід від туристичних послуг досягнув 919 млрд дол Економічний внесок туризму в 2021 році (вимірюваний у прямому валовому внутрішньому продукті туризму) оцінено в \$1,9 трлн, що вище \$1,6 трлн у 2020 році, але все ще значно нижче допандемічного значення \$3,5 трлн [2; 4].

Тенденція збільшення частки доходів від сфери послуг в структурі ВВП почала позначатися ще 70-ті роки ХХ ст., за оцінками Світового банку, ця доля складає близько 68% світового ВВП. Але рівень розвитку сфери послуг в різних державах помітно відрізняється. Аналіз статистичних даних тридцятирічного стрімкого розвитку сфери послуг дозволив вченим встановити таку закономірність: чим вищий рівень економічного розвитку країни, тим більша частка третинного сектора в її національній економіці, а отже і вищий рівень якості життя.

Класифікація держав по рівню частки доходів від сфери послуг в структурі ВВП цей тезис підтверджує. Перша група – країни понад 70% часток ВВП доходів від сфери послуг (США, Данія, Бельгія, Франція, Нідерланди, Великобританія). Друга група – країни, де частка доходів від сфери послуг становлять 65–70% (Австрія, Італія, Іспанія, Фінляндія). Перелік країн наведено в табл. 1.

Третя група – країни з часткою доходів від сфери послуг 50–65% (Норвегія, Колумбія, Марокко, Чілі) [3]. До четвертої групи відносяться держави, в яких ця частка менше ніж 50%. Більшість країн світу відноситься до цієї групи

Країни четвертої групи мають однакові причини повільного розвитку третинного сектору. Проблемами підприємств малого бізнесу, що працюють у сфері послуг, є високий податковий пресинг, брак кваліфікованого персоналу, недостатня підтримка держави, відсутність інвестицій і кредитів. Аналогічні проблеми характерні і для сучасного стану сфери послуг України, що свідчить про його неможливість в повному обсязі задовольняти потреби національного господарства країни.

Частка доходів сфери послуг в ВВП розвинених країн

Країни	1975 р.	2004 р.
Перша група країн		
Бельгія	56,4 %	73,2 %
Великобританія	56,7 %	72,7 %
Данія	76,5 %	73,1 %
Люксембург	59,3 %	80,1 %
Нідерланди	59,5 %	72,0 %
Франція	56,7 %	75,8 %
США	62,7 %	64,9 %
Друга група країн		
Австрія	55 %	67 %
Іспанія	51 %	67,3 %
Італія	53 %	69,6 %
Фінляндія	52 %	65,9 %

Джерело: розроблено авторами на основі [1; 2; 3]

В останнє десятиліття у секторі послуг України зростає питома вага фінансово-кредитних послуг, охорони здоров'я, освіти, культурно-рекреаційних установ. Залишається на колишньому рівні частка торгівлі товарами, і знижується значення управління. Для стабільного та успішного розвитку даного сектора у структурі національної економіки необхідно враховувати світові мега-тенденції розвитку сфери послуг:

- збережеться переважання торгівлі послугами над матеріально-технічним виробництвом;

- у торгівлі послугами продовжиться розмивання національних кордонів та збільшиться транснаціональні переміщення товарів та послуг;

- посиляться значення кластерів як інтеграційних об'єднань, що з'єднують потоки товарів, послуг, фінансів, трудових ресурсів у єдиний економічний простір;

- рушійною силою розширення світових потоків товарів, послуг та інвестицій продовжують виступати транснаціональні корпорації, яких сьогодні налічується понад 65 тис. та 850 тис. їх закордонних філій. Територіальність перестає бути винятковим принципом організації послуг [6];

- з'являється необхідність існування спеціальних організацій в слаборозвинених країнах для регулювання особливих механізмів взаємодії процесів впливу глобалізації на національні та міжнародні ринки послуг.

Розділ 2. Сучасний стан розвитку сфери освітніх послуг в Україні

Третя науково-технічна революція привела до створення нових засобів виробництва, автоматизації та роботизації технологічних процесів, до зменшення частки матеріального виробництва та розширення сфери нематеріального виробництва, збільшення сектора послуг. Загальний обсяг торгівлі послугами за останні 20 років виріс у 5 разів. Так, частка послуг в обсязі світогосподарських зав'язків на сьогоднішній день становить 30% [5].

В науковій літературі вчені по різному поділяють країни в залежності від рівня розвитку сфери послуг. Перша класифікація описана в розділі 1. Згідно другої – існує три групи країн, які відрізняються рівнем розвитку сфери послуг:

- розвинуті країни;
- нові індустріальні країни із середнім рівнем розвитку послуг;
- країни з перехідною економікою, для яких характерний розвиток однієї-двох сфер з усього сектора в цілому [5].

На вісім розвинених країн (США, Великобританія, Франція, Німеччина, Італія, Японія, Сінгапур, Гонконг) припадає 2/3 світового експорту послуг і 50% імпорту. У самих цих країнах на сферу послуг приходиться 70-80% ВВП і загальної чисельності зайнятих і 2/3 капіталовкладень основного капіталу [В]. У туристичних і транспортних послугах США, Великобританія, Франція, Італія займають лідируюче положення в світі. Експортна виручка від туристичних послуг у Франції, Італії, Канаді, Швейцарії становить 40–50% [2].

Деякі країни, наприклад, Південна Корея спеціалізується в інженерно-консультаційних і будівельних послугах, Мексика, Туреччина, Єгипет – туристичних, країни Карибського моря – фінансових, Панама – транспортних [1].

Велика кількість країн відноситься до категорії з низьким рівнем розвитку сфери послуг. В Україні процес становлення сфери послуг має свої особливості:

1. Висока трудова міграція негативно позначається на забезпеченість трудовими ресурсами сфери послуг. Населення України складає на 01.01.2021 р. – 41 588 548 чол., з них працездатного близько 30 млн. чол., при цьому офіційна робота є у 16 млн. чоловік. В Україні не ведеться облік виїжджаючих на заробітки до країн Євросоюзу на 3 місяці, тому точні дані привести неможливо [5].

2. Відсутність іноземних інвестицій через політичну нестабільність в державі. Аналіз прямих іноземних інвестицій (ПІІ) (табл. 2) показує, що кількість інвестицій в роки світової фінансової кризи (2008–2009 рр.) була значно вища, ніж за останні роки [6]. Підтверджується вислів, що гроші люблять тишу.

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ), млн. дол. США

Рік	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2014 р.	2016 р.	2018 р.	2020 р.
ПІІ в країну	10913	4816	6495	410	3810	4455	-868
ПІІ з країни	1010	102	736	111	16	-5	82

Джерело: розроблено авторами на основі [5; 6]

3. Великий податковий пресинг на суб'єкти малого бізнесу в сфері послуг.

4. Відсутність довгострокової програми розвитку всіх секторів економіки. Ще в 2014 році академік О.І. Амоша констатував, що досі не сформовано цілісний економічний механізм, який об'єднав би владу, освіту, інфраструктуру, фундаментальну та прикладну науку, малий і великий бізнес у єдину систему взаємодій. На жаль, ситуація не поліпшилася.

Згідно даних Державної служби статистики в Україні статистичні дослідження сфери послуг проводяться за такими видами діяльності, як:

- будівництво;
- оптова та роздрібна торгівля;
- транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність;
- тимчасове розміщення, організація харчування;
- інформація та телекомунікації;
- фінансова та страхова діяльність;
- операції з нерухомим майном;
- діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування;
- освіта;
- охорона здоров'я та надання соціальної допомоги;
- мистецтво, спорт, розваги та відпочинок;
- інші види послуг.

Найбільшими секторами сфери послуг в Україні є торгівля, транспорт, мобільний зв'язок, індустрія краси, ремонт автомобілів, фінанси та кредит, страхування. Швидкими темпами останнім часом розвиваються туризм, готельне господарство, ремонтно-будівельні послуги, індустрія розваг, громадське харчування (мережі швидкого харчування). За даними Держслужби статистики України частка компаній у сфері послуг впродовж року, з березня 2019 року по березень 2020 року, збільшилася в 13 разів.

За оцінками Кабміну України, послуги, що надаються населенню, займають важливе місце в економіці, адже не лише забезпечують нормальну діяльність домогосподарств, а й створюють близько 23% ВВП,

33% зайнятості та 17% податкових надходжень. Внаслідок пандемії COVID-19 та вимушеного введення обмежувальних заходів ряд суб'єктів в секторі послуг були змушені обмежити чи призупинити свою діяльність [6].

Одними з перспективних категорій сфери послуг в Україні на даний момент можна назвати: клінінгові послуги (комплексна і часткова прибирання житла, офісних приміщень) – 36,7% від загальної кількості замовлень сервісу; логістичні та складські (перевезення, зберігання) – 21,13%; домашній майстер (сантехнічні та електротехнічні роботи, дрібний ремонт) – 14,98%; будівельні роботи (окремі спеціалізовані або комплексні послуги) – 7,36%; кур'єрські послуги (доставка посилок, покупок, подарунків) – 3,79%. Більшість споживачів ринку в Києві – 63% замовлень, що пояснюється найбільшою концентрацією населення. За ним крокує Харків (7,1%), Дніпро (6,3%), Одеса (4,8%) та Львів (3,6%) [6].

На сучасний момент спостерігається зростання участі підприємств малого бізнесу у наданні освітніх та адміністративних послуг. Збільшилася кількість фізичних осіб-підприємців, які надають послуги в тимчасовому розміщенні та організації харчування, з 30% у 2010 р. до 47,5% у 2020 р. Залишається стабільним показник діяльності фізичних осіб-підприємців, які надають послуги на транспорті, складуванні та кур'єрській діяльності, 10,2% у 2010 р. та 10,3% у 2020 році. Така динаміка пояснюється завдяки незначній кількості капіталовкладень та малому терміну окупності [7].

Аналіз обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності з розподілом на підприємства та фізичні особи-підприємці показує, що не зважаючи на усілякі труднощі ведення бізнесу в Україні, кількість фізичних осіб-підприємців у 2019 р. складала 8,7% проти 7,1% у 2017 р. та 6,2% у 2010 р. Розподіл кількості малих та мікропідприємств за видами економічної діяльності показує стабільність 95,5% у 2017 р., 95,2% у 2019 р. [7].

Аналіз даних показує, що малий бізнес успішно утвердився в тих видах послуг, які раніше забезпечувалися державним фінансуванням. На сучасний момент спостерігається зростання участі підприємств малого бізнесу у наданні освітніх та адміністративних послуг. Збільшилася кількість фізичних осіб-підприємців, які надають послуги в тимчасовому розміщенні та організації харчування, з 30% у 2010 р. до 47,5% у 2019 р. Залишається стабільним показник діяльності фізичних осіб-підприємців, які надають послуги на транспорті, складуванні та кур'єрській діяльності, 10,2% у 2010 р. та 10,3% у 2019 р. Така динаміка пояснюється завдяки незначній кількості капіталовкладень та малому терміну окупності [7].

Освітніх послуг в Україні було надано в III кварталі 2021 р. більше, ніж за аналогічний період 2020 р. (6235770,2 тис грн, проти 6049670 тис грн). Наведені показники реалізації послуг по Одеській, Миколаївській та Херсонській області свідчить, що в 2021 р. найбільше освітніх послуг було реалізовано в Одеській області – 623361.4 тис. грн., хоча намітилася тенденція до зниження (за аналогічний період 2020 р. послуг було реалізовано на 683 581, 2 тис. грн.). Необхідно відзначити, що в Миколаївській області освітніх послуг було надано в 3 кварталі 2021 року на суму 95 699,4 тис грн, що перевищує показник аналогічного кварталу 2020 року – 75890 тис грн [7].

Національний малий бізнес надає освітні послуги з дисциплін, які в державних закладах освіти переважно не вивчаються (мода, стиль, танці, етикет, види спорту, студії з образотворчого мистецтва). В Україні функціонують шість приватних шкіл з іміджу та стилю, три школи з ораторського мистецтва, п'ять курсів з фінансів, одинадцять курсів та філій іноземних шкіл з етикету.

На сучасний момент в Україні працює велика кількість курсів з вивчення іноземних мов. Це пояснюється тим, що європейський вектор розвитку нашої держави забезпечує можливість безвізового відвідування країн шенгенської зони та доступ до навчання в навчальних закладах в країнах Європи. Наприклад, тільки в м. Миколаєві чотирнадцять малих підприємств пропонують послуги з вивчення англійської, німецької, польської, чеської, італійської мови. Також в м. Миколаєві функціонують чотири музичні школи, сім танцювальних студій, різноманітні спортивні секції, дві дитячі художні школи та студії (образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва «Берегиня», гурток образотворчого мистецтва «Рожевий фламінго», гурток образотворчого мистецтва «Барвінок»).

Необхідно відмітити, що в різних регіонах країни існує різна затребуваність у видах послуг. В західній частині України найбільш розвинена курортно-оздоровча діяльність, виробництво сувенірної продукції та виробів з деревини, фольклорні заходи, спортивні та туристичні послуги. Південний регіон відомий транспортними послугами міжнародного значення, а також відпочинком на узбережжі морів, послугами в тимчасовому розміщенні, відвідуванням історичних пам'яток. Центральні регіони відомі послугами з охорони здоров'я, спортивними та культурними заходами, відвідуванням релігійних пам'яток. Загалом, по всій території України дуже розвинені торгівля, транспортні, охоронні та освітні послуги.

Розділ 3 Розвиток малого підприємства на мікро-рівні у сфері освітніх послуг

Як зазначалося вище, сфера послуг сприяє розвитку людського капіталу, який, в свою чергу, стимулює успішне розповсюдження інформаційної економіки. Основою інформаційної економіки являються знання, які можна отримати при високому рівні освіти. Саме за допомогою освіти можливо реалізувати якісний рівень людського капіталу. За розрахунками Світового банку, у складі національного багатства США основні виробничі фонди (будівлі, споруди, машини і обладнання) займають всього 19%, природні ресурси – 5%, а людський капітал – 76%. У Західній Європі відповідні показники становлять – 23%, 2% і 75% [6].

В Україні освітні послуги надають як вищі навчальні заклади, коледжі, ПТУ, середні школи, так і представники малого бізнесу. Освітніх послуг в Україні було надано в III кварталі 2020 р. більше, ніж за аналогічний період 2019 р. (6235770,2 тис грн, проти 6049670 тис грн). Наведені показники реалізації послуг (Додаток) по Одеській, Миколаївській та Херсонській області свідчить, що найбільше освітніх послуг було реалізовано в Одеській області – 623361.4 тис. грн., хоча намітилася тенденція до зниження (за аналогічний період 2019 р послуг було реалізовано на 683 581, 2 тис грн). Необхідно відзначити, що в Миколаївській області освітніх послуг було надано в 3 кварталі 2020 року на суму 95 699,4 тис грн, що перевищує показник аналогічного кварталу 2019 року – 75890 тис грн [7].

Аналіз використаних джерел показав, що досі відсутнє єдине визначення поняття «освітня послуга». Це пояснюється тим, що: сама по собі освітня послуга не матеріальна, її не можна побачити; вона постійно змінюється як по формі, так і по якості; має персоніфікований характер; її не можна зберігати. Незважаючи на специфічні якості освітніх послуг, потреба в них збільшується. Необхідно відзначити кілька відмінностей ринку освітніх послуг в Україні: освітня послуга є дорогим товаром (має риси унікальності), не має масової затребуваності і має місце низька платоспроможність населення.

На прикладі «Південно-лінгвістичний центру «English Lab» розглянемо як на практиці реалізуються функції управління на малому підприємстві, яке оказує освітні послуги по вивченню англійської мови.

1. Прогнозування – вивчення сучасного ринку та вибір оптимальних видів діяльності, Вибір виду діяльності (надання послуг з вивчення англійської мови) пов'язано зі змінами вимог для загальноосвітніх шкіл у вивченні іноземних мов та затвердженням «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання». В зв'язку з Євроінтеграцією України з'явилась потреба у додаткових

позашкільних мовних закладах, гуртках, які б забезпечували додаткову підготовку з вивчення іноземної мови для школярів та абітурієнтів.

«Південно-лінгвістичний центр» (наразі «Центр») був заснований у 2001 р. Центр завоював популярність завдяки оригінальному підходу до організації навчальної діяльності учнів, унікальним методикам навчання іноземним мовам, використовуючи програми іноземних видавництв, таких як: «Oxford», «Macmillan», «Express Publishing», «Longman». На той час він був єдиним центром в м. Миколаєві цільової підготовки абітурієнтів (10–11 класів) до вступу в Київський інститут перекладачів при Національній Академії Наук України на підставі «Угоди про співпрацю» від 12.11.2001. На цей час в м. Миколаєві функціонував також «Перший центр іноземних мов» на вул. В. Морська 80 (рік заснування 1993 р.), який надавав послуги в вивченні іноземних мов (англійська, німецька) всім охочим, незалежно від віку, як у групових заняттях, так і в індивідуальних, а також в підвищенні кваліфікації викладачів.

Розвиток інформаційних технологій, програмування, поширення туризму та подорожей сприяло підвищенню інтересу до вивчення англійської мови. У відповідь на запити ринку у м. Миколаєві з'являються інші підприємства малого бізнесу з надання послуг по вивченню іноземної мови. Наприклад, – EnglishHouse Online – онлайн-курси з англійської мови (засновані у 2004 р.), мають виключно індивідуальну форму роботи з учнями. На 01.03.2021 р. в Миколаєві функціонують 12 малих підприємств з надання освітніх послуг у навчанні іноземної мови, вони сегментовані по цінovій політиці і за віковими групами [8].

Для зміцнення своїх позицій серед конкурентів у 2007 році «Південно-лінгвістичний центр» («Центр») реорганізував свою діяльність з вимогами потреб сучасності. Відкритий філіал на базі дитячого садочку № 49 «Марічка» почав реалізовувати програми з іноземних мов для дошкільнят з 4–5 років. Це створило умови для подальшого навчання дітей на базі центру з 1 по 11 клас. Розроблені програми були адаптовані під кожну вікову категорію дітей, це дало певні результати, які зробили успішними учнів як в школі так і в спілкуванні з носіями мови. З'явилась необхідність запросити носіїв мови, в «Центрі» почали працювати волонтери з корпусу миру, які надавали можливість учням усунути психологічно-мовний бар'єр в спілкуванні з іноземцями. Такий захід дав можливість зайняти своє місце на ринку, так як «English Lab» єдиний центр, де здійснюється науково-обґрунтована підготовка дітей до вивчення англійської мови з віку 4–5 років.

2. Планування – допомагає реалізувати цілі та розробити шляхи їх досягнення. Реалізовувати дану функцію на малих підприємствах з надання освітніх послуг по вивченню іноземної мови доволі складно, так як неможливо передбачити кількість потенційних слухачів. В таких

умовах має місце оперативне планування на тиждень, на місяць, складання плану занять, зручному розкладу занять.

3. Організація – раціонально організує операційну діяльність, делегує повноваження, обов'язки та відповідальність. В організації навчального процесу враховуються знання та зацікавленість учнів. Заняття проходять на основі різнорівневих програм, достатнього науково-методичного забезпечення, аудіо та відео матеріалів, які забезпечують якість знань. Кожна аудиторія оснащена сучасною навчальною та художньою літературою, дидактичним матеріалом згідно рівню навчання, роздатковим матеріалом. В аудиторіях присутні граматичні та лексичні таблиці, інтерактивні дошки, телевізори з потрібними аудіо та відео матеріалами, настільні ігри (іноземною мовою) тощо. Розміщення меблів має динамічний характер в залежності від навчальних задач вчителя.

Структура навчального року: I семестр (1 вересня – 30 грудня) – II семестр (12 січня – 12 червня). У канікулярні, вихідні та святкові дні «Центр» працює за окремим планом, затвердженим керівником. Навчальний рік закінчується річними контрольними роботами, за результатами яких видається довідка (Diploma).

Організація кадрового складу. «Центр» має 5 вчителів, з них 3 вчителів які мають стаж роботи 4 роки, 1 вчитель із стажем роботи 3 роки і один вчитель із стажем роботи 2 роки. Кожен вчитель перед початком роботи з учнями проходить тести з психологом центру на моральні якості, педагогічні здібності, адекватність та здатність до співпраці з колективом. Також новий вчитель проходить обов'язкове стажування (місяць) у всіх групах і у всіх вчителів центру, дає пробні заняття під наглядом психолога та директора. Стажер отримує обов'язкові рекомендації щодо структури уроку та вивчає всі матеріали необхідні для ефективного навчального процесу.

Викладачі працюють в залежності від свого розкладу, викладають в 2 до 4 групах в день, з 13:00 до 19:00. Кожна група працює три рази на тиждень. В червні закінчується навчальний рік інтенсивним курсом та здачею екзаменів за кожний курс.

4. Контроль – допомагає контролювати операційну діяльність, підтримувати та покращувати процес викладання.

Контроль викладачів. Кожен вчитель раз на рік проходить тестування з англійської мови на рівень знань, тести на знання педагогіки, сучасних вимог до уроку, вміння працювати в команді, вміння спілкуватись з батьками учнів тощо. З метою удосконалення педагогічної майстерності викладачі аналізують, апробують новітні методики та технології та описують в своїх дослідженнях. Наприклад: «Методика проведення відео-уроків на різних етапах навчання на курсах іноземних мов» Шапієва О.О. 2017–2018 рр., «Шляхи підвищення продуктивної практичної діяльності слухачів курсів середнього шкільного віку»

Фірсова П.О. 2018–2019 рр., «Створення ситуацій успіху на заняттях з вивчення англійської мови в «Центрі»» Омельчак Н.В. (2019 р.), «Використання ігрових технологій з метою мотивацій учнів початкової школи» Асламова К.В. (2020 р.).

Контроль знань слухачів. Кожного місяця вчитель робить моніторинг знань та умінь учнів з мовної освіти за вимогами загальноєвропейських рекомендацій. Учні пишуть самостійні, контрольні роботи, здають контроль читання, лексико-граматичні тести та готують проектні роботи (лист товаришу, розповідь або своя казка, та творче супроводження у вигляді малюнку, глиняної фігурки, музикального супроводження тощо) з вивченої теми.

Проводяться конкурси на кращий переклад, кращий написаний твір, історію або казку, кращу анотацію до художньої книги тощо. Обов'язковою умовою в житті дітей і педагогічного колективу є запровадження свят «Прощання з абеткою», «Halloween», «Новий рік», «Пасха», спільні проекти батьків і дітей тощо. В кінці року проходить контрольний зріз знань у вигляді екзаменів на знання граматики, лексики, читання та перекладу незнайомого тексту, мовлення, аудіювання.

5. Координація – забезпечує необхідний і пропорційний розвиток напрямків діяльності організації (викладацької, фінансової, маркетингової). Координація викладацької діяльності здійснюється через відвідування керівником поточних занять з подальшим обговоренням; перевіркою планів занять; обговоренням на загальних зборах індивідуальних методичних розробок для подальшого використання. В поточній роботі використовуються розробки видатних вчителів: Шевельової Т.А., Бочковської О.І., Віраг І.А., Фендрикової О.Т., Майкла Уетса. Викладачі «Центру» ознайомлюються з он-лайн лекціями та практикумами з теорії перекладу з англійської мови (1 раз за семестр) професора Малиновської І.В., приймають участь у відео конференціях асоціації вчителів англійської мови. На підставі семінарів-практикумів, були запроваджені наступні педагогічні технології:

- ігрові технології навчання (для молодших школярів);
- технологія особистісного орієнтованого навчання (для абітурієнтів);
- технологія інтерактивного навчання (для всіх вікових груп слухачів).

Проводиться постійне заохочення слухачів в участі в міжнародних конкурсах, програмах таких як «Грінвіч», «Flex» (в якому обирали участь та виграли три учні Георгій Морозов (2003 р.), Ганна Гожа (2005 р.) та Жанна Руденко (2019 р.). Як результат, 16 серпня 2010 року «Центр» отримав експертний відгук Всеукраїнської громадської організації «Асоціація освітян та перекладачів України».

Координація маркетингової діяльності. Керівництво постійно дбає про підвищення іміджу закладу. Для цього проводиться відвідання

батьківських зборів у школі мікрорайону, у дитячому садочку № 49 «Марічка». З 2003 р. центр створив свій сайт у мережі інтернет, з 2020 р. у соціальних мережах («Instagram», «Facebook», «Viber») було створено активні сторінки, які налічують в собі фрагменти уроків, презентації проектних робіт, інтерв'ю з учасниками різних конкурсів, у тому числі і учасницею міжнародного конкурсу «Flex» Жанною Руденко, яка виграла безкоштовне річне навчання у Америці у 2019 р.). Рекламні заходи та високоякісна професійна діяльність позитивно впливають на популярність «Центру». На 1 вересня 2010 року в «Центрі» навчалося 143 слухачів (12 груп). На 1 вересня 2020 року в «Центрі» навчалося 273 слухача (27 груп).

6. Мотивація. Керівництво «Центру» використовує у своїй роботі як матеріальні засоби мотивації працівників до плідної роботи, так і нематеріальні. До матеріальних відносяться заробітна плата, премії за витрачені зусилля (в залежності від участі та перемоги дітей в олімпіадах та конкурсах), матеріальні подарунки до Нового року та 8 Березня. До нематеріальних факторів належать: комфортна атмосфера у колективі, гарні умови роботи, доброзичливість керівництва, святкування колективних свят (8 Березня, Новий Рік, дні народження).

Таким чином, можна констатувати, що «Південно-лінгвістичний центр «English Lab» успішно функціонує на ринку освітніх послуг (з 2001 р.), керівництво приділяє багато уваги роботі зі слухачами, рекламної діяльності та якості освітніх послуг. Сильні та слабкі сторони управління показані в SWOT-аналізі показано в табл. 3.

Таблиця 3

**SWOT-аналіз діяльності малого підприємства
«Південно-лінгвістичний центр «English Lab»**

Можливості	Загрози:
1	2
1. Участь у міжнародних семінарах, ознайомлення з лекціями ведучих фахівців. 2. Зростання якості викладання. 3. Підвищення дієвості рекламних заходів для збільшення кількості слухачів. 4. Навчання on-line на широку аудиторію (різні вікові групи), а не тільки для школярів. 5. Можливість використання особливостей on-line технологій при створенні цікавих пропозицій в інших населених пунктах області. 6. Розширення спектру послуг, навчання другій іноземній мові. 7. Наявність резервів розширення аудиторії за рахунок філій в різних частинах міста.	1. Відсутність філій в області. 2. Висока конкуренція, необхідність значних вкладень на підтримку власного бренду. 3. Зростання ціни на підручники, допоміжні матеріали, різке коливання ціни на енергоносії, інфляція. 4. Нестабільне політичне середовище, нестача державної підтримки галузі. 5. Низька платоспроможність населення на українському ринку. 6. Жорстка фіскальна позиція держави.

1	2
<p style="text-align: center;">Сильні сторони:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Наявність фінансових резервів, що знижує ризик банкрутства. 2. Досвід та кваліфікація персоналу. 3. Використання сучасних інформаційних технологій. 4. Наявність індивідуальних методичних розробок для проведення занять. 5. Наявність підручників, аудіо-касет та інших методичних матеріалів. 6. Гарні умови праці. 	<p style="text-align: center;">Слабкі сторони:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці. 2. Плинність кадрів. 3. Нестабільний графік праці викладача. 4. Відтік споживачів освітніх послуг через пандемію Covid-19. 5. Залежність оплати праці викладачів від кількості учнів. 6. Незахищеність методико-інформаційної бази «Центру».

Джерело: розроблено авторами

Висновки

На основі проведеного дослідження можна сформулювати наступні висновки.

1. Розглянуто сучасний стан сфери послуг. Досліджено, що на стрімкий розвиток сфери послуг впливають інтенсифікація виробництва, роботизація, цифровізація. Високий рівень розвитку сфери послуг має місце в розвинених країнах, що пов'язано з високим добробутом населення. В Україні процес становлення сфери послуг має свої особливості, на це впливають як загальні, так і внутрішні чинники. Не зважаючи на усілякі труднощі ведення бізнесу в країні сфера послуг розвивається за 11 напрямками.

2. Проаналізовано виконання функцій управління на малому підприємстві з надання освітніх послуг. Всі функції управління на конкретному підприємстві реалізуються в достатньому об'ємі. Дослідження свідчить, що керівництво центру управляє своїм підприємством розумно, обґрунтовано, на підставі наукових підходів. Використання підприємствами малого бізнесу таких підходів до управління сприятиме кількісному та якісному розвитку малого бізнесу загалом та зміцненню його позицій.

Визначено можливості та загрози, сильні та слабкі сторони діяльності малого підприємства. Вони мають як загальний, так і приватний характер. В цілому, досліджуване підприємство має стійкі позиції на ринку освітніх послуг в м. Миколаєві, завдяки ефективному управлінню на загально-методичних та наукових засадах.

Україна має достатній потенціал для подальшого розвитку сфери послуг. В країні поступово збільшується кількість малих підприємств, які працюють в цій сфері. Незважаючи на деякі негативні чинники,

врахування світових тенденцій подальшого розвитку сфери послуг допоможе стабільному зміцненню позицій третинного сектора в національній економіці.

Список використаних джерел:

1. Швець Л., Редько Н., Дудка Т. Сучасні тенденції розвитку сфери послуг. *Економіка і суспільство*, 2021. № 34 С. 25–32 URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/34> (дата звернення: 17.03.2023).
2. Тубальцева Н., Іртищева І., Кальвін В. Розвиток сфери послуг в умовах невизначеності. *Вісник ХНАУ, серія «економічні науки». Збірник наукових праць Харківського національного університету*. 2021. № 2. Т. 2. С. 313–321.
3. Дергалюк Б. Структурні диспропорції національної економіки України в умовах постіндустріального розвитку. *Агросвіт*. 2019. № 15. С. 9–13.
4. Джинджоян В.В., Саленко А.С., Сазонець І.А. Розвиток світового туризму та його вплив на соціальний прогрес. Соціальні детермінанти розвитку сфери послуг в концепції формування постіндустріального суспільства: моногр. Рівне. Волинські обереги, 2021. С. 110–122.
5. Тубальцева Н.П., Тубальцев А.М. Деякі проблеми модернізації української економіки та їх вплив на стратегію управління підприємством. *Стратегії економічного розвитку: досвід Польщі перспективи України: моногр. Польща*, 2018. С. 280–294.
6. Іртищева І.О., Тубальцева Н.П., Гришина Н.В., Економічний розвиток на засадах активізації малого підприємництва: історичні процеси та завдання управління. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 75–80.
7. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 24.03.2023).

References:

1. Shvecj L.V., Redjko N.O., Dudka T. (2021) Suchasni tendenciji rozvytku sfery poslugh [Modern trends in the development of the service sector]. *Ekonomika i suspiljstvo* [Economy and society], electronic journal, vol. 34, pp. 25–32. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/34> (accessed 17.03.2023).
2. Tubaljceva N., Irtyshheva I., Kaljvin V. (2021) Rozvytok sfery poslugh v umovakh nevyznachennosti [Development of the service sector in conditions of uncertainty]. *Visnyk KhNAU, serija «ekonomichni nauky». Zbirnyk naukovykh pracj Kharkivsjkogho nacionaljnogho universytetu* [KHNAU Bulletin, "Economic Sciences" series. Collection of scientific works of Kharkiv National University], vol. 2, t. 2, pp. 313–321.
3. Derghaljuk B. (2019) Strukturni disproporciji nacionaljnoji ekonomiky Ukrajinu v umovakh postindustrialjnogho rozvytku. [Structural disproportions of the national economy of Ukraine in the conditions of post-industrial development]. *Aghrosvit*. [Agroworld], vol. 15, pp. 9–13.
4. Dzhyndzhojan V.V., Salencko A.S., Sazonecj I.A. (2021) Rozvitok svitovogho turizmu ta jogho vplyv na socialnyj proghres [Survey of world tourism and its impact on social progress]. *Socialjni determinanty rozvytku sfery poslugh v koncepciji formuvannja postindustrialjnogho suspiljstva: monoghr* [Social determinants of the development of the service sector in the concept of the formation of a post-industrial society: monogr.]. Rivne. Volynsjki obereghy, pp. 110–122.

5. Tubaltseva N.P., Tubaljcev A.M. (2018) Dejaki problemy modernizaciji ukrajinsjkoji ekonomiky ta jikh vplyv na strateghiju upravlinnja pidpryjemstvom [Some problems of modernization of Ukrainian economics and their impact on the enterprise management strategy]. *Strateghiji ekonomichnogho rozvytku: dosvid Poljskhi perspektyvy Ukrainy: monoghr.* [Strategies for Economic Development: The experience of Poland and the prospects of Ukraine: collective monograph], vol. 2, pp. 280–294.

6. Irtyshheva I.O., Tubaltseva N.P., Gryshyna N.V. (2020). Ekonomichnyj rozvytok na zasadah aktyvizacii' malogo pidpryjemnyctva: istorychni procesy ta zavdannja upravlinnja [Economic development based on the activation of small entrepreneurship: historical processes and management tasks]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and the state], vol. 5, pp. 75–80.

8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2020) [Rezhym dostupu do resursu «State Statistics Service of Ukraine»]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 24.03.2023).